

1840 (H.1256) temettuat defterlerine göre Yörükân cemaatlerinin sosyo-ekonomik yapısı: Balya kazası örneği*

The socio-economic structure of the Yörükân congregations in accordance with temettuat registers of 1840 (H. 1256): Such as Balya district

Gönderim Tarihi / Received: 31.10.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 02.05.2023

Doi: [10.31795/baunsobed.1197384](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1197384)

Azize KARLI¹

Serap TOPRAK^{**2}

ÖZ: Temettuat defterleri, Tanzimat Döneminde Osmanlı Devleti'ndeki yerleşim birimlerinin sosyo-iktisadi yapısını ortaya koymasından büyük bir öneme sahiptir. Defterlerden ilgili yerin demografisi, mesleki yapısı, tarım ve hayvancılık faaliyetleri, yıllık gelirleri ve ödedikleri vergi gibi birçok bilgi elde etmek mümkündür. Çalışmada öncelikle, Balya Kazasında yaşayan Yörüklerin demografik yapıları içinde ailedeki erkeklerin yaşları, isimleri, aile adları ve unvanları istatistiksel olarak belirlenmesine ek olarak Yörüklerin fiziksel özellikleri Temettuat defterlerindeki verilere dayanarak bilimsel bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca araştırmada elde edilen veriler tablo ve grafiklerle desteklenmiştir. Bununla birlikte Balya Kazasındaki Yörüklerin 1840 yılı Temettuat Defterlerinde kayıtlı toplam mal varlıkları, meslekleri, iktisadi faaliyetleri tespit edilip ekonomik veriler ışığında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışma, sosyal ve iktisadi tarih çalışmaları için önemli veriler içeren bir kaynak ortaya koymak, ayrıca Balya kazası ve bölge Yörükleri tarihine katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yörükân Cemaatleri, Konargöçer, Temettuat Defteri, Balya Kazası

ABSTRACT: Temettuat notebooks are of great importance in terms of revealing the socio-economic structure of the settlements in the Ottoman Empire during the Tanzimat Period. It is possible to obtain a lot of information from the books, such as the demographics of the place concerned, the occupational structure, agricultural and livestock activities, annual income and taxes paid. In the study, in addition to the statistical determination of the ages, names, family names and titles of the men in the family within the demographic structures of the nomads living in the Balya District, the physical characteristics of them were discussed in a scientific way based on the data in the Temettuat notebooks. In addition, the data obtained in the research were supported by tables and graphics. In addition, the total assets, occupations and economic activities of the nomads in Balya District recorded in the Temettuat Registers of 1840 were determined and evaluations were made in the light of economic data. This study was carried out in order to present a source containing important data for social and economic history studies, and also to contribute to the history of Balya township and the region's nomads.

Keywords: Yörükân Congregation, Konargöçer, Temettuat Records, Balya District

* Bu çalışma Doç. Dr. Serap TOPRAK danışmanlığında Azize KARLI tarafından hazırlanan "1840 (H.1256) Tarihli Temettuat ve Nüfus Defterlerine Göre Balya Kazasına Bağlı Yörükân Cemaatlerinin Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı" isimli yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

¹ Tarih Bilim Uzmanı, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Bandırma Ortaokulu, azizekarli4210@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8076-9877>

^{**} Sorumlu yazar/ Corresponding Author

² Doç. Dr., Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Tarih Bölümü/ Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, stoprak@bandirma.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2064-8272>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

The Temettuat notebooks, which are part of the Ministry of Finance Income item ledgers, are owned by the T.C Presidency State Archives. They consist of nine catalogs and 17,747 notebooks, which were cataloged in 1988 (Kütükoğlu, 1995: 395). Many scientific studies have been conducted using the Temettuat notebooks. One of the initial studies is Tefik Güran's article titled "Socio-Economic Characteristics of Ödemiş Town in the Mid-Nineteenth Century" published in 1985. Güran emphasized the significance of temettuat registers in revealing the economic and social characteristics of towns (Güran, 1985: 302). Mübahat Kütükoğlu is another important figure working in this field. In his 1995 study titled "Temettü Notebooks from Ottoman Social and Economic History Sources," he provided detailed information about the temettuat registers (Kütükoğlu, 1995: 395). Nuri Adıyeke's article from 2000, titled "Temettuat Counts and Examples of Regulations Regulating These Counts," addressed the problems encountered in writing temettuats for the purpose of economic arrangements (Adıyeke, 2000: 769–823). In Nahide Şimşir's work "Karesi Yoruks," the Yörük communities in the region were identified using archive sources (Şimşir, 2017: 17-25). Temettuat registers are important for providing information about the socio-economic characteristics of a region. In this study, data were obtained regarding the socio-economic and demographic structure of the Yörük congregation living in the Balya district in 1840 (H.1256). Based on the data, an attempt was made to determine the social and economic structures of the Yoruks living in the region.

Methodology

This study focuses on the socio-economic and demographic structure of the Yörük congregations living in the Balya district in 1840. Firstly, information about the Temettuat registers, which were initiated during the Tanzimat period in the Ottoman Empire, was provided. In this context, Temettuat notebooks belonging to the Yörük communities numbered 7233, 7237, and 7240 in the Temettuat Notebooks series in the Ministry of Finance Income item ledgers Notebooks in the Ottoman Archives of the Presidency of the State Archives of the Presidency of the Republic of Turkey were identified and requested. Next, the Temettuat records belonging to the Yörük congregations living in the region were requested from the Ottoman Archives. The data obtained from these records were transcribed and organized into tables using the Excel program. The information was then visualized for analysis and interpretation. The inductive method was employed to compare and evaluate the data belonging to the Yörük congregations. The results obtained from the inductive analysis were further evaluated using the deduction method, focusing on the household level. Initially, the estimated population of the Yörüks living in the region was calculated based on the number of male populations recorded in the books. Population numbers were then evaluated on a community basis to determine the population numbers of the Yörüks in each community. The individuals living in households, as recorded in the books along with the heads of the households, were examined in detail. The visual and typological features, such as height, beard, and mustache, were considered to gain insights into the events and characteristics of the Yörüks. Additionally, the information regarding the names, nicknames, and titles of the registered individuals' fathers was discussed to infer the social structure of the Yörüks. Furthermore, the economic structures of the Yörüks were revealed through the data obtained from the Temettuat records, particularly related to real estate and livestock information. The study also incorporated research and examination of published resources to supplement the findings.

Findings and discussion

In the Temettuat registers of 1840 in the Balya district, a comprehensive recording of not only the heads of taxpayer households but also all the men residing in those households was observed, unlike the practice in the rest of the Ottoman Empire. This allowed for the identification and analysis of 11 distinct Yörük communities (Abacılar, Başımkızdı, Çepniyan, Davulcu, Kara Aşık, Kaşıkçı, Keserler, Köşeler, Kubaş(ı), Sultan, and Yerlü) and 433 households within the registers. The records in the registers were thoroughly examined, and the following findings were obtained. Among the identified households, it was noteworthy that 9 were headed by women. Despite having a youthful population, the Yörüks exhibited relatively short average life expectancy. Additionally, their physical characteristics were investigated, revealing that they had medium height, with men commonly sporting beards while

adults without beards typically grew mustaches. These typological features provided valuable insights into the appearance and physical traits of the Yörüks. The main economic activity of the Yörükân communities was found to revolve around animal husbandry, complemented by agricultural practices. Although the Temettuat records of the Yörükân congregations in 1840 did not document the taxes paid by these communities, the study aimed to explore the impact of their nomadic lifestyle on their demographic, social, and economic structures. Specifically, the study aimed to answer the following questions: What were the effects of the Yörüks' lifestyles in the Balya region on their demographic and social structures? How did their nomadic lifestyles influence their economic activities? Overall, the study shed light on the socio-economic and demographic characteristics of the Yörükân congregations in the Balya region based on the data obtained from the Temettuat registers. However, it should be noted that the absence of tax records and potential limitations of the registers may affect the generalizability of the findings. Further research on Temettuat records is encouraged to gain a more comprehensive understanding of the rich content these historical sources provide.

Results and recommendations

The study revealed that an estimated 2,165 Yörüks resided in the town of Balya, with the Kara Âşık community being the most populous Yörükân group. It was found that the Yörüks, who have a predominantly young population, have a relatively short average life expectancy. Additionally, the study identified their physical characteristics, indicating that they are of medium height, with men commonly sporting beards while adults without beards typically have mustaches. The Yörükân communities primarily rely on animal husbandry as their main source of livelihood, complemented by agricultural activities. Analysis of the data indicated that the Yörüks generally engage in agricultural practices to meet their household needs, as evidenced by the average of 6.05 decares of land per household and an average income of 88.66 kuruş per household. Furthermore, viticulture and olive cultivation were observed as additional agricultural pursuits to meet household requirements. Within the Yörükân communities, various types of animal husbandry were practiced, including bovine, ovine, burden-riding, and beekeeping. The study revealed an average of 11.93 animals per household, with goat breeding being particularly prevalent, accounting for 41.69 sheep and goats per household and a total of 18,053 animals. Horse breeding was also common among the Yörükân communities. Beekeeping activities were carried out at a level sufficient to meet household needs. One notable finding of the study is the irregular income distribution within the Yörükân communities. Despite their nomadic lifestyle, the Yörüks also engage in agricultural activities and have adopted a sedentary lifestyle. When comparing the average number of animals per household engaged in animal husbandry, which is their primary source of income, it becomes evident that the Yörüks have a higher level of animal husbandry activities compared to the settled population in the region. Another finding is that the average income per household in the Yörükân communities is higher than that of the settled population, as observed in similar villages (Demiraslan, 2009: 47, 60, 83).

It is important to note that while the Temettuat records from 1840 provide valuable insights, caution should be exercised in making general comments and inferences. This is due to the fact that not all individuals living in the region are recorded in the notebooks, and typos or other errors could potentially affect the nature of the results. Nevertheless, increasing research on Temettuat records, which are primary sources, is essential for better understanding and accurately reflecting the rich content within these records.

Giriş

Temettuat defterlerine göre Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatlerinin sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerini Temettuat sayımları ile birlikte değerlendirmek gerekir. Osmanlı Devleti İslam vergi hukukuna uygun bir şekilde örfi ve şer'î hukuku içerisine alan bir vergi sistemi oluşturmuştur (Aktan vd., 2002: 57). Devletin XVI. yüzyılın başlarından itibaren topraklarının genişlemesiyle birlikte tek bir vergi sistemini kullanmak mümkün olmamış, bu nedenle her bölgenin yapısı dikkate alınarak ayrı ayrı düzenlemeler yapılmıştır (Ünal, 2019: 158). Osmanlı Devleti, vergi ve asker toplamayı belirli bir düzene koyma (Tabakoğlu, 2016: 160), reyanın oturduğu yerleri, mallarını ve ürünlerine ait tüm kaynakların devlet tarafından bilinmesi gibi amaçlarla tahrir adı verilen bir sayım sistemi uygulamıştır (Karamık 2017: 8).

Osmanlı Devleti'nde toprak mülkiyeti vergilerin belirlenmesinde önemli bir ölçüttür. Topraklar devlete ait olmakla birlikte, halk ödemesi gereken verginin bir kısmını bizzat devlete öderken bir kısmını sipahi adı verilen görevlilere vermekteydi. Devletin sipahiler aracılığıyla vergi topladığı sisteme tımar adı verilmiştir (Kazıcı, 2019: 75). Bu sistemde devlet, hazineden önemli bir harcama yapmadan hem ülke çapında gücünü arttırmış hem de merkeze uzak bölgelerin düzenini sağlamıştır (Aydın, 2001: 67–68). Tımar sistemi XVI. yüzyılın sonlarından itibaren bozulmaya başlamış (Öner, 2005: 59), XVII. yüzyılın sonlarından itibaren devlet yeni tedbirler alarak tımar sistemini düzenlemek için girişimlerde bulunmuştur. Fakat bu girişimlerden hiçbirinin fayda sağlamayacağı görülünce sistemin tasfiyesi gündeme gelmiştir (İnalçık, 2012: 172).

XIX. yüzyılda devletin eski ekonomik yapısının değişmesiyle birlikte merkezîleşme süreci başlamış, bu süreçte tahrirlerin yerini alan nüfus sayımları ile (Ortaylı, 2007: 105) vergilerin adil olarak toplanabilmesi için kapsamlı emlak sayımları da yapılmıştır (Afyoncu 2015: 65). XIX. yüzyılda devletin kurumlarında bozulmalar meydana gelmiş, özellikle mali alandaki bozulmaların düzeltilmesi, vergi adaletsizliğinin giderilmesi amacıyla ıslahatlar yapılmıştır (Bozkurt, 2003: 11). Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra vilayetlere gönderilen bir fermanla vergide adaletsizliğin giderilmesi amacıyla herkesin mal, arazi, hayvan ve gelirleri yazılarak servetleri oranında vergilerinin belirlenmesi kararlaştırılmıştır (Sayın, 1999: 350). Bu amaçlarla Osmanlı Devleti'nde taşra idaresi üzerinde çalışmalara imkân tanıyan ve hane reislerinin gelirlerinin kaydedildiği Temettuat adı verilen defterler tutulmuştur (Bozkurt, 2003: 17). Temettu “kar etme, kazanma, kar ve fayda” anlamlarına gelmektedir (Develioğlu, 2017: 1251).

Maliye Nezareti tarafından sancak düzeyinde belirlenen vergiler, kazalar arasında paylaştırılmıştır. Kasaba ve köylerin payları belirlenerek istenilen miktar haneler arasında kişilerin kazancına göre paylaştırılarak bir defter halinde kaza merkezine gönderilmiştir. Temettuat sayımlarıyla belirlenen yeni vergi sisteminde vergiler, kişilerin kazançlarına göre planlanmıştır. Bu amaçla vergiye tabi olan hane reisinin adı, gelir kaynağı, yıllık geliri ve bu gelire göre belirlenen vergi miktarı defterlere kaydedilmiştir (Tabakoğlu, 2016: 683).

Temettuat defterlerinde; vergi ödemekle yükümlü hane reislerinin isimleri, lakap ve unvanları, tipolojik özellikleri ile varsa meslekleri de kayıt altına alınmıştır. Defterlerde hane reislerinin emlak, hayvanat ve gayrimenkulleri kuruş kıymetleri ile birlikte kaydedilmiştir. Böylece bölgelerde yetiştirilen hayvanlarla bunlardan elde edilen kazancın tespiti yapılabilmektedir. Kişilere ait tüm gelirlerin kaydedildiği Temettuat defterleri, kişilerin gelirinin toplam gelir içindeki paylarını tespit etmekte, böylece bir bölgenin tüm ekonomik girdilerini göstermektedir. Defterlerde son olarak kişilere ait kazançlar ayrı ayrı belirtilerek toplamları yer almaktadır (Kütükoğlu, 1995: 398, 402, 409–410).

Kişilere ait emlak ve hayvanat ile yıllık kazançlarından binde hesabıyla alınan, Temettuat sayımları sonucunda belirlenen vergi (Demirkol, 2014: 141) Muhassıl adı verilen devlet görevlileri tarafından toplanmıştır (Çadırcı, 1997: 209). Muhassıllar, devlet tarafından verilen talimatları halka açıklamak ve bölgenin durumuna göre tespit ettiği vergileri toplamakla yükümlüdür (Ortaylı, 2020: 34). Ayrıca bölgede yerleştirilmiş olan cemaat ve aşiretleri denetlediği gibi bu aşiretlere verilen cezaları uygulamak da görevleri arasındadır (Demir vd., 2019: 80). 1840 yılında başlanan emlak ve mal sayımları, muhassılların bilgisiz olması, ulaşımında yaşanan zorluklar ve vergi vermek istemeyen kişilerin çıkardığı zorluklar nedeniyle başarıya ulaşamamıştır (Çadırcı, 1997: 209–210).

Sosyal ve iktisadi tarih araştırmalarında birinci el kaynak niteliğinde olan Temettuat ve nüfus defterleri, Osmanlı Devleti'nde önce konargöçer yaşayan sonra da iskân politikasıyla yerleşik yaşama geçen Yörükler hakkında da önemli bilgiler vermektedir. Özellikle XIX. yüzyıl ortalarında Yörüklerin Osmanlı arşiv belgelerinde kayıtlarının yer almaya başlamasıyla birlikte onların sosyal ve iktisadi yaşamları yanında yaylak ve kışlak hayatları hakkında ayrıntılı bilgiler yer almıştır. Sosyal bilimlerde olduğu gibi tarih alanında da genel konuları inceleyebilmek için hususi konularda verilere dayalı analizler, çalışma konusunu tüm yönleriyle değerlendirmek açısından önemlidir. Osmanlı Devleti'ndeki konargöçer grupları değerlendirebilmek, onların iktisadi ve sosyal özelliklerini ortaya koyabilmek için, öncelikle hususi adlarla bilinen ve belirli bölgelerde yaşayan konargöçer gruplar üzerinde genellemeye gidecek ölçüde araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu noktadan hareketle yapılan bu çalışma, Hüdavendigâr eyaletinin Karesi sancağına bağlı, Balya kazasında yaşayan Yörükân cemaatlerinin XIX. yüzyıl ortalarında sosyo-ekonomik ve demografik durumunu, kaynakların elverdiği ölçüde ortaya çıkararak hem bölge hem de Yörükân cemaatleri hakkında değerlendirme yapma imkânı sağlamaktadır.

Günümüzde Balıkesir iline bağlı Balya ilçesinde 1840 yılında kayıt altına alınan Yörükân cemaatleri, konargöçer bir yaşam tarzı benimsemelerinden dolayı yerleşik halk gibi belirli bir bölgede kayıt altına alınmamıştır. Yazın yaylaklara kışın ise kışlaklara giden Yörüklerin 15 yerleşim bölgesinin yakınlarında yaşadıkları tespit edilmiştir. Buna göre Abacılar cemaati Kırmızı karye yakınlarında, Başımkızdı cemaati İskenderli karyesi yakınlarında, Çepniyan tائفesi Kocaili karyesi yakınlarında, Davulcu cemaati Haydarobası karyesi yakınlarında kaydedilmiştir. Balya kazasının farklı bölgelerinde kaydedilen Kara Aşık cemaati ise Akbaş, Avşar-ı Sağır, Boynanlar, Müstecab ve Bengiler, Yaylacık karyelerinin yakınlarında kaydedilmiştir. Kaşıkçı cemaati Avcılar ve Osmanlar karyesi yakınlarında kaydedilirken Keserler cemaati Maden karyesi yakınlarında kayıt altına alınmıştır. Köseler cemaati Akbaş ve Aravacık karyesi; Kubaş(1)³ (Su, 1938: 51, Halaçoğlu, 2020: 1527–1528) cemaati Osmanlar karyesi, Sultan cemaati Ilıca karyesi ve Yerlü cemaati Haydarobası karyesi yakınlarında kaydedilmiştir (BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 07233, BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 07237, BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 07240). Bu karyelerin yakınlarında Yörüklerin yaylaklarında mı yoksa kışlaklarında mı kayıt altına alındıklarına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Defterler incelendiğinde, Yörükân cemaatlerinin hangi obaya bağlı oldukları, hangi karyeye yakın yaşadıkları, cemaatlerin isimleri ile varsa buldukları mahalleler ayrıntılı bir şekilde defterlerin başlığında yer almaktadır.⁴

Literatür taraması

Maliye Nezareti Varidat Kalemi defterlerinden olan Temettuat defterleri T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığında bulunmaktadır. 1988 yılında katalog haline getirilen, dokuz katalog ve 17.747 defterden oluşmaktadır (Kütükoğlu, 1995: 395). Temettuat defterlerinden yararlanılarak birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların ilki Tevfik Güran tarafından yazılan 1985 yılına ait "On Dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası'nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri" başlıklı makaledir. Güran makalesinde kasabaların ekonomik ve sosyal özelliklerinin ortaya konulmasında temettuat defterlerinin önemine dikkat çekmiştir (Güran, 1985: 302). Bu alanda çalışma yapan önemli isimlerden bir diğeri ise Mübahat Kütükoğlu'dur. "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri" isimli 1995 yılında yaptığı çalışmada temettuat defterleri hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir (Kütükoğlu, 1995: 395). Nuri Adıyeke tarafından 2000 yılında yazılan "Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri" isimli makalede ekonomik düzenlemelerin yapılması amacıyla yapılan temettuat yazımları sırasında karşılaşılan problemlerden bahsedilmiştir. (Adıyeke, 2000: 769–823). Nahide Şimşir tarafından yapılan "Karesi Yörükleri" isimli çalışmada ise, arşiv kaynaklarından yararlanılarak bölgede bulunan Yörükân cemaatleri tespit edilmiştir (Şimşir, 2017: 17-25). Temettuat defterleri bir bölgenin sosyo-ekonomik özellikleri hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. Çalışmada 1840 (H.1256) yılında Balya kazasına bağlı olarak yaşayan Yörükân cemaatlerinin sosyo-ekonomik ve demografik yapısıyla ilgili veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda bölgede yaşayan Yörüklerin sosyal ve ekonomik yapılarıyla ilgili tespitler yapılmaya çalışılmıştır.

³ Osmanlar yakınlarında bulunan Monla Hüseyin obasına bağlı Yörükân cemaati, defterlerde Kubaş olarak kaydedilmiştir. Fakat kaynaklarda Kubaş yazıldığı için çalışmada Kubaş(1) olarak gösterilmiştir.

⁴ Balya kazasının Temettuat Defterleri arşivde H.1261/ M.1845 yılı olarak kaydedilmiştir. Fakat defterlerin içeriği ve özelliği H.1256/M.1840 yılına aittir.

Yöntem

1840 yılında Balya kazasına bağlı yaşayan Yörükân cemaatlerinin sosyo-ekonomik ve demografik yapısını konu alan bu çalışmada öncelikle Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminde tutulmaya başlanan Temettuat defterleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki Maliye Nezareti Varidat Kalemi Defterleri içerisinde Temettuat Defterleri serisinde bulunan 7233, 7237 ve 7240 numaralı Yörükân cemaatlerine ait Temettuat defterleri tespit edilerek talep edilmiştir. Transkript işlemi yapılarak elde edilen veriler doğrultusunda Excel programında tablolar oluşturulmuş, bilgiler görsel hale getirilmiştir. Tümevarım yöntemi kullanılarak Yörükân cemaatlerine ait veriler kıyaslanarak değerlendirilmiş, ardından tümdengelim yöntemiyle elde edilen sonuçlar haneler bazında değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak defterlerde kayıt altına alınan erkek nüfus sayısından yola çıkılarak bölgede yaşayan Yörüklerin tahmini nüfusu hesaplanmıştır. Nüfus sayıları cemaatler bazında değerlendirilmiş böylece bölgede yaşayan Yörüklerin mensup oldukları cemaatlerin nüfus sayıları ortaya çıkarılmıştır. Ardından defterlerde hane reisleri ile birlikte kayıt altına alınan hanede yaşayan kişiler ele alınmıştır. Boy özellikleri ile sakal ve bıyıklarına göre oluşturulan tablolara tipolojik özellikleri ortaya konulan Yörüklerde, defterlerde yer alan yaşlardan yola çıkılarak nüfus yapıları belirlenmiştir. Ayrıca hanelere kaydedilen kişilerin baba adları, lakap ve unvanları ile ilgili bilgiler ele alınarak Yörüklerin sosyal yapısı hakkında çıkarımlara ulaşılmıştır. Temettuat defterlerinde kayıt altına alınan emlak ve hayvan bilgilerinden elde edilen veriler doğrultusunda Yörüklerin ekonomik yapıları ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca çalışmada tetkik ve inceleme eserlerden faydalanılmıştır.

Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatlerinin sosyal ve demografik yapısı

1840 yılında yapılan sayımlar sonucunda oluşturulan Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatlerine ait Temettuat Defterleri, o yıllardaki nüfusun durumunu, hanede yaşayan erkeklerin aile adlarının, unvanlarının ve yaşlarının tespit edilmesini sağlayarak Yörükân cemaatlerinin sosyal yapısının ortaya konulmasına imkân tanımıştır. Defterlerde erkek hanelerinin yanı sıra hanede erkek olmadığı durumlarda defterlerin sonunda ayrı bir sayfada kadın haneleri de kayıt altına alınmıştır.

Tablo 1: Yörüklerin mensup oldukları cemaatlerin hane sayıları ve erkek nüfusu

Mensup Oldukları Cemaatler	Hane Sayısı	Toplam Nüfus	Tahmini Nüfus
Abacılar	16	38	80
Başımkızdı	13	38	65
Çepniyan	7	20	35
Davulcu	22	47	110
Kara Âşık	139	302	695
Kaşıkçı	42	77	210
Keserler	92	238	460
Köseler	29	63	145
Kubaş(ı)	14	22	70
Sultan	56	150	280
Yerlü	3	11	15
Toplam	433	1.006	2.165

Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatlerinde, kadın haneleri de dâhil olmak üzere 433 hanede toplam 1.006 kişi tespit edilmiştir. Ömer Lütfi Barkan'a göre; defterlerde haneden hareketle, ailedeki toplam nüfusu hesaplamak için kullanılması gereken kat sayı 5'tir (Koç, 2013: 177). Bu yöntemle yapılan hesaplamada bölgede yaşayan Yörüklerin tahmini nüfusunun 2.165 olduğu görülmektedir. Balya kazasının muhtelif yerlerinde yaşayan Yörükân cemaatleri içinde en kalabalık olanı Kara Âşık Yörükân cemaatidir. Hane ve nüfus sayısı bakımından az olan cemaatler tek bir yerleşim bölgesinde bulunan cemaatlerdir. Nüfus sayıları hane sayılarıyla orantılıdır.

Tablo 2: Yörüklerin mensup oldukları cemaatlere göre hanelere kaydedilen kişiler

Mensup Oldukları Cemaatler	Hane Reisi	Oğul	Üvey Oğul	Hafidi (Torun)	Karıdaş (Kardeş)	Yeğen	Çobanı
Abacılar	16	22	-	-	1	-	-
Başımkızdı	13	20	-	-	6	-	-
Çepniyan	7	7	-	-	7	-	-
Davulcu	22	19	4	-	10	-	-
Kara Âşık	139	132	4	6	47	-	-
Kaşıkçı	42	34	-	-	7	-	-
Keserler	92	127	4	5	24	1	-
Köseler	29	29	-	4	6	-	-
Kubaş(ı)	14	8	-	-	3	-	-
Sultan	56	87	1	3	4	1	3
Yerlü	3	7	1	-	-	-	-
Toplam	433	492	14	18	115	2	3

Balya kazasında tutulan Temettuat defterlerinde sadece hane reisleri değil onların çatıları altında yaşayan erkek çocuklar, üvey oğul, torun, kardeş, üvey kardeş, yeğen, çoban, damat ve kayın olarak da kişilerin kaydedildiği görülmektedir. Hane reisleri dışındaki kişilere ait bilgilerin defterlerde ayrıntılı bir şekilde yer alması, bölgede yaşayan Yörüklerin sosyal ve demografik yapılarıyla ilgili daha fazla bilgi sahibi olmamıza olanak sağlamaktadır. Hanelerde yaşayan kişiler içinde en kalabalık grup 492 kişi ile oğlan çocuklarıdır. Bunu 115 kişiyle kardeşler izlemektedir. Balya bölgesinde yaşayan Yörüklerin erkek çocuklarını evlerinden ayırmadıkları, evlenseler bile genelde babalarının hanelerinin altında küçük bir aile oluşturdukları görülmektedir. Geleneksel aile yapısının görüldüğü dönemlerde, insan gücünün öneminin büyük olması bu geleneğin Balya kazasındaki Yörükân cemaatlerinde de görülmesine neden olmuştur.

Yörükân cemaatlerinin tipolojik yapısı

Tipolojik bilgiler, bölgelerin sosyal ve demografik yapısını ortaya koyması açısından önemlidir. Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatlerinin Temettuat Defterleri'nde hane reisleri ile birlikte hanede yaşayan erkeklerin isimleri ve lakaplarının yanı sıra eşkâlleri de ayrıntılı bir şekilde yazılmıştır. Kişiler tarif edilirken “uzun boylu, orta boylu” gibi fiziksel özelliklerinin yanı sıra varsa sakal ve bıyıklarının şekilleri ve renkleri de kaydedilmiştir. Dönemin şartları düşünüldüğünde kişilere ait tipolojik özelliklerin bu şekilde ayrıntılı olarak kayıt altına alınarak eşkâllerinin belirlenmesi, günümüzdeki fotoğraf işlevini yerine getirmesi açısından önemlidir. Defterlerde kadınların fiziksel özelliklerine yer verilmemiştir. Bu durumun İslam dinine göre mahrem sayılan kadınların fiziksel özellikleri ile Temettuat defterlerine kaydedilmesinin doğru bulunmamış olmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Tablo 3: Yörüklerin mensup oldukları cemaatlere göre sakal ve bıyık özellikleri

Yörükân Cemaatleri	Hane Reisi Sayısı
Ak Sakallı	29
Kara Sakallı	74
Kumral Sakallı	66
Köse Sakallı	32
Kır Sakallı	74

Sarı Sakallı	33
Sarı Bıyıklı	17
Kara Bıyıklı	12
Kumral Bıyıklı	9
Ter Bıyıklı	42
Şabbi-ı Emred	15
Toplam	403

Tablo 3'teki verilere göre Balya kazasında yaşayan Yörüklerin % 76,42'si sakallı, %19,85'i ise bıyıklıdır. İslam coğrafyasında birçok toplumda gelenek olan sakalın, bilgelik ve saygınlık gibi olumlu nitelikleri temsil etmesinin yanı sıra Hz. Muhammed'in sakal bırakmayı yaratılışa uygun sayması ve sakal bırakması, Müslümanlar arasında bu geleneğin yaygın olmasına neden olmuştur (Yalçın, 2009: 1). Yörük cemaatlerinde sakal bırakma geleneğinin yaygın olmasındaki en büyük etken İslam dininin bir geleneği olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda bu durum din unsurunun Yörüklerin yaşayışlarını şekillendiren bir etken olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Yörük cemaatlerinin boy özellikleri

Balya kazasına bağlı Yörük cemaatlerine ait Temettuat Defterlerinde kişilerin boyları "uzun ve orta" olarak iki şekilde kaydedilmiştir. Kısa boylu tanımlamasının kullanılmaması bu kategorideki kişilerin orta boylulara dâhil edildiği ihtimalini güçlendirmektedir.

Tablo 4: Yörüklerin mensup oldukları cemaatlere göre boy özellikleri

Mensup Oldukları Cemaatler	Uzun Boylu	Orta Boylu
Abacılar	8	8
Başmıkızdı	5	8
Çepniyan	2	5
Davulcu	7	11
Kara Âşık	39	82
Kaşıkcı	14	26
Keserler	34	52
Köseler	10	14
Kubaş(ı)	7	6
Sultan	30	26
Yerlü	1	2
Toplam	157	240

Balya kazasında yaşayan Yörükler genel olarak orta boyludur. Bu durum genetik özellikleri ve yaşam şartlarının zorluğundan kaynaklandığı gibi beslenme çeşitlerinin aynı olmasından da kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca Yörüklerde cemaat içi akraba evliliklerinin yaygın olması boy özelliklerini etkileyen unsurlardan biridir. Eldeki verilerin yetersizliğinden dolayı orta boylu olarak tanımlanan kişilerin metrik anlamda neyi ifade ettiği kesin olarak bilinmemektedir.

Yörük cemaatlerinin yaş özellikleri

Balya kazasına bağlı Yörük cemaatlerine ait Temettuat defterlerinde 997 kişinin yaşı tespit edilmekle birlikte kadın haneleri dışında yaşı belirtilmeyen kişilerin olmadığı görülmektedir (BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 07233, BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 07237, BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 07240).

Tablo 5: Yörüklerin mensup oldukları cemaatlere göre yaş özellikleri

Mensup Oldukları Cemaatler	1/4	5/14	15/24	25/34	35/44	45/54	55/64	65+	Toplam
Abacılar	7	10	5	6	3	1	5	1	38
Başmızdı	5	7	13	5	5	1	2	-	38
Çepniyan	4	4	5	2	4	1	-	-	20
Davulcu	6	18	9	8	3	1	1	-	46
Kara Âşık	60	83	47	44	29	19	6	10	298
Kaşıkçı	17	14	10	14	13	4	1	4	77
Keserler	33	72	41	33	25	15	11	7	237
Köseler	11	18	13	3	7	4	5	1	62
Kubaş(ı)	5	3	3	6	2	1	2	-	22
Sultan	44	28	22	15	23	9	4	5	150
Yerlü	3	3	2	-	1	1	1	-	11
Toplam	195	260	170	136	115	57	38	28	997

Bölgede yaşayan Yörüklerin 1840 yılı ortanca yaşı 15 (tuik.gov.tr, 12.04.2022)⁵, Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye'nin 2021 yılı ortanca yaşı ise 33,1'dir (tuik.gov.tr, 12.04.2022). Bu durum bölgedeki Yörükân cemaatlerinin genç bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir. Ekonomik faaliyetlerinin iş gücüne dayandığı dönemin şartları düşünüldüğünde, genç nüfusa sahip olmaları ekonomik faaliyetlerin devamını sağlama açısından önemlidir. Nüfusun genç bir yapıya sahip olması, doğum oranının yüksek olduğu anlamına gelirken yaşlı nüfusun az olması ortalama yaşam sürelerinin kısa olduğunu göstermektedir. Konargöçer bir hayat yaşayan Yörüklerin yaş ortalamasının düşük olması yaşam şartlarının zorluğuyla ilişkilendirilebilir.

Bölgede yaşayan Yörükler içerisinde en yüksek yaş olan 95, Keserler cemaatine kayıtlı 2 kişide tespit edilmiştir. En düşük yaş olan 1 ise birden çok hanede bulunmaktadır. Bağımlı nüfus olarak tanımlanabilecek 1–14 yaş ile 65 yaş ve üstü toplam nüfusun % 48'ini oluşturmaktadır. Faal nüfus olarak tanımlanan kısımda ise nüfusun % 52'si yer almaktadır. Demografik araştırmalara göre 0–14 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı % 20 civarında ise nüfus gerileme eğilimi göstermektedir. Eğer bu oran % 26,5 civarında ise sabit kalma, % 40 civarlarında ise artma eğilimindedir (Güran, 2019:209). Yörükân cemaatlerinin yaş yapısı incelendiğinde 0–14 yaş grubunun nüfusun % 46'sını oluşturması nüfuslarının artma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Yörükân cemaatlerinin kişi adları, sülale adları, unvan ve lakapları

Temettuat defterlerinde, isim olarak öncelikle hanenin reisi kaydedilmiştir. İsimler genellikle şahısların babalarının adları ile birlikte yazılmıştır. Kişi isimlerinin bu şekilde kaydedilmesi, soylarına ait bilgilere ulaşmayı mümkün kılmaktadır. İsimler belirli bir sıra gözetilerek yazılmıştır. Şahısların tanımı yapıldıktan sonra önce kişi adı yazılıp, ardından babalarının isimleri kaydedilmiştir. Kişi adı ile baba adını birleştirici sözcük olarak Bin (oğul) kelimesi kullanılmıştır. Defterlerde çoğunlukla oğul kelimesi kullanılmasına rağmen “karındaşı, karındaşı oğlu, üvey karındaşı, üvey oğlu, torunu, damadı, çobanı, kayını, yeğeni” gibi ifadelerin de sık olmamakla birlikte kişinin durumuna göre kullanıldığı görülmüştür. Arka arkaya yazılan hanelerin birbiri ile akraba olma olasılığı olsa da, bu akrabalığı ispatlayacak herhangi bir sülale adı bulunmamaktadır. Bu nedenle gerçekten akraba olan insanların aynı hanede yaşadığı düşünülmektedir.

Yörükân cemaatlerinde kayıtlı 998 isim bulunmaktadır. Bu isimlerden 1 tanesi kadın ismidir. (Kara Âşık Yörükân cemaatine kayıtlı Meryem Hatun) (BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 07237: 27). 52 farklı isim tespit

⁵ Ortanca yaş, yeni doğan bebekten en yaşlıya kadar nüfusu oluşturan kişilerin yaşları küçükten büyüğe doğru sıralandığında ortada kalan kişinin yaşıdır.

edilmekle birlikte bu isimlerden 16'sı tek kişinin kullandığı isimlerdir. Kişiler genellikle tek isim kullanmakla birlikte tüm kişiler içinde iki isim kullanan 5 kişi tespit edilmiştir (Mehmet Ali, Emir Hasan, Mehmet Emin). Tek kişinin kullandığı isimler: Ayvaz, Cuma, Emir Hasan, Abdülkerim, Orhan, Abdi, Cafer, Duran, Abdurrahman, Davud, Durmuş, İdris, Musli, Fazlı, Bayram, Feyzullah'tır.

Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatlerine ait Temettuat Defterleri'nde kişilerin sülale adları, unvan ve lakapları da yer almıştır. Yörüklerde 144 kişi lakap ve unvanlarıyla kaydedilmiştir. Lakap ve unvanlardan 3'ü kadın hanelerine aittir. Yörükân cemaatlerinde kullanılan sülale adları, unvan ve lakaplara bakıldığında; aile büyüğünü, meslek gruplarını, dini nüfusu, fiziksel özellikleri ve etnik kökeni ifade eder nitelikte olduğu görülmektedir. Örneğin Yekçeşm, Topal, Kara, Boz, Bodur, Çolak, Koca, Köse, Küçük, Uzun ve Deli fiziksel ve zihinsel özellikleri belirtmek için kullanılırken Mehmedoğlu, Bekiroğlu ve Velioglu gibi isimler aile büyüğünü ifade etmek için kullanılmıştır. El-Hac, Hacı, Monla, Molla, Derviş ve İmam ile başlayan unvanlar da mevcuttur. Bu isimler hac görevini yerine getirmiş kişiler için kullanıldığı gibi saygınlık belirten ifadeler olarak da kullanılmıştır. Ayrıca unvanlar içerisinde Katırcı, İmam, Çoban, Ferik ve Hekim/Hâkim gibi meslek gruplarının da yer aldığı görülmektedir.

Tablo 6: Yörüklerde mensup oldukları cemaatlere göre yaygın olan kişi adları

Mensup Oldukları Cemaatler	Ahmet	Ali	Halil	Hasan	Hüseyin	İbrahim	İsmail	Mehmet	Mustafa	Osman
Abacılar	3	4	2	-	2	4	4	8	5	1
Başmıkızdı	4	2	1	-	2	5	6	5	6	-
Çepniyan	2	4	1	-	-	-	-	2	2	-
Davulcu	1	2	4	7	1	5	4	8	6	2
Kara Âşık	14	15	21	16	21	18	8	43	31	15
Kaşıklı	9	3	3	6	7	6	6	9	10	2
Keserler	12	25	13	19	14	11	12	35	24	14
Köseler	2	6	4	4	4	7	1	10	6	2
Kubaş(t)	-	1	-	1	2	1	1	1	3	-
Sultan	5	6	11	4	7	6	3	19	16	9
Yerli	-	-	1	-	1	1	1	2	2	1
Toplam	52	68	61	57	61	64	46	142	111	46

Osmanlı Devleti'nde çocuklara isim verilirken din unsurunun etkili olduğu görülmektedir. Özellikle Hz. Muhammed'in, diğer peygamberlerin ve halifelerin isimlerinin kullanılmış olması halkın İslam geleneklerine bağlı olduğunu göstermektedir. Yörükân cemaatlerinde en çok kullanılan isimler olan Mehmet (142) ve Mustafa (111), Hz. Muhammed'in isimleri olmakla birlikte Yörükân cemaatlerinin tümünde kullanılan ortak isimlerdir. Kişi isimlerinde dikkat çeken bir diğer özellik aynı isme sahip baba ve oğulların olmasıdır. Babası doğumdan önce ölen kişilere, gelenek olarak baba ismi verilse de babasıyla aynı isme sahip tüm kişilerin yetim olduğuna dair genelleme yapılamaz.

Balya kazasında bulunan Yörükân cemaatlerindeki isimler incelendiğinde, genel olarak Arapça kökenli isimler olduğu görülmektedir. Bu durum Müslüman olan Yörüklerin, Kuran-ı Kerim'de geçen isimleri tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca yeni doğan çocuklara, genelde baba ve dede isimlerinin verilmesi geleneğinden dolayı isim çeşitliliği belirli isimler etrafında yoğunlaşmıştır.

Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatlerinin iktisadi yapısı

Yörüklerde ekonominin temeli hayvancılığa dayanmaktadır. Konargöçer bir yaşam tarzı benimsemiş olmalarından dolayı küçükbaş hayvancılık daha yaygın yapılmakla birlikte, büyükbaş hayvancılık ve arıcılık faaliyetleriyle de uğraştıkları görülmektedir. Yaylak ve kışlakları arasında mesafenin az olması hayvancılığın yanı sıra tarımın da önemli bir ekonomik faaliyet olarak sürdürülmesini sağlamıştır. Yaylak ve kışlaklarının yakın olmasından dolayı tarım arazileriyle bağlantılarını koparmamışlar, yaylaklara gittikleri zaman bekçiler aracılığıyla ürünlerinin korunmasını sağlamışlardır (Gülten, 2016: 102–103).

Tarım

Temettuat sayımlarında hane reislerinin sahip oldukları emlak bilgileri ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir. Yörükân cemaatlerinin Temettuat Defterleri incelendiğinde, hane sahiplerinin tarla ve bağ gibi arazilerinin dönümü, arazilerin bir dönümünün değeri ile altında toplam kıymetleri verilmiştir. Fakat tarlalarda ekili ürünlerin cinsi ve ekili olup olmadığıyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Hanelere kayıtlı olan emlaklarda tarla, bağ, zeytin ağacı ve değirmen yer almaktadır. Bunun yanı sıra hanelere ait emlak, hayvanat, Temettuat ve toplam kıymetlerin de ayrı ayrı kaydedildiği görülmektedir.

Tarla

Tablo 7: Yörüklerin mensup oldukları cemaatlere göre tarla dönümleri ve gelirleri (Kuruş)

Mensup Oldukları Cemaatler	Hane Sayısı	Tarla Dönüm	Ortalama Tarla Dönüm	Tarla Gelir Kuruşu	Ortalama Tarla Geliri
Abacılar	16	42	2,62	630	39,37
Başımkızdı	13	5	0,38	75	5,76
Davulcu	22	128	5,81	1.920	87,27
Kara Âşık	139	617	4,43	8.210	59,06
Kaşıkcı	42	134	3,19	2.085	46,64
Keserler	92	877	9,53	13.410	149
Köseler	29	184,5	6,36	2.767,5	95,43
Kubaş(ı)	14	74,5	5,32	1.117,5	79,82
Sultan	56	472,5	8,43	7.247,5	129,41
Yerlü	3	20	6,66	305	10,66
Toplam	426	2.554,5	5,99	37.767,5	88,66

Toplam 2.554,5 dönüm tarlaya, toplamda 37.767,5 kuruş tarla gelirinə sahip Yörükân cemaatlerinde kayıtlı 1 dönüm tarlanın 15 kuruş değeri olduğu görülmektedir. Yörüklerin kışlaklarında tarım faaliyetlerini gerçekleştirdikleri düşünüldüğünde buldukları kışlakların tarıma elverişli düzlükte arazi yapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tarla dönümü, ortalama tarla dönümü, tarlalardan elde edilen gelir kuruşu ve bu gelirin hane başına düşen ortalamasında ilk sırada yer alan cemaatin Keserler cemaati olduğu görülmektedir. Bu durumda Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatleri içinde Keserler cemaatinde tarım yaygın olmakla birlikte ekonomik kazanç elde etmek için yapılan bir faaliyettir. Yörüklerin mensup oldukları cemaatlere göre, ortalama hane başına 5,99 dönüm tarla düşmektedir. Keserler (9,53 dönüm), Sultan (8,43 dönüm), Yerlü (6,66 dönüm) ve Köseler (6,36 dönüm) cemaatleri bu ortalamanın üstünde tarla dönümüne sahiptir. Yörükân cemaatlerinde hane başına düşen ortalama tarla kuruş kıymeti 88,66 kuruştur. Keserler cemaatinde ise hane başına düşen ortalama tarla kuruşuna bakıldığında 149 kuruş olduğu görülmektedir. Ortalamanın nerdeyse iki katı tarla kuruş kıymetine sahip olan bu Yörükân cemaatinin tarla

verimliliğinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Sultan ve Köşeler cemaatleri için de geçerlidir. En az tarla dönümü (0,38 dönüm) ve ortalama tarla kuruş kıymetine (5,76 kuruş) sahip Başımkızdı cemaati ise hane ihtiyaçlarını karşılayacak büyüklükte araziye sahip olmadığı için tarım ürünü ihtiyaçlarını satın alarak ya da değiş tokuşla karşılama ihtimali yüksektir. Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatleri içinde Çepniyan tairesinde kayıtlı tarla dönümü bulunmamaktadır. Bu cemaate ait defter incelendiğinde hanelere kayıtlı hayvanların olması temel geçim kaynaklarının hayvancılık olduğunu göstermektedir.

Bağcılık

XIX. yüzyılda üzüm üretiminin ve bağcılığın Anadolu'da çok yaygın olduğu ve birçok bölgede yetiştirilen meyveler arasında ön planda olduğu söylenebilir. Üzümün yaş olarak tüketilmesinin yanı sıra, daha çok kurutularak kışlık yiyecek olarak kullanılması, ayrıca kaynatılarak pekmez, sirke ve pestil gibi ürünlerin yapılmasından dolayı Anadolu insanının vazgeçemediği temel gıdalar arasındadır (Solak, 2008: 22). 1840 yılında Balya kazasında yaşayan Yörükân cemaatlerinin Temettuat Defterleri incelendiğinde, hanelerde kayıtlı bağ dönümlerinin hane başına 1 ile 3 dönüm arasında olması, hatta bazı hanelerde yarım dönüm kaydedilmesi genel olarak bağcılık faaliyetini ekonomik kazanç sağlamak için değil, kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıklarını göstermektedir. Defterlerde bağlar dönüm olarak tarlalardan sonra yazılmıştır. Bağın dönüm ve kıymetleri ile ilgili bilgiler yer alırken, alınan vergi ve elde edilen gelir belirtilmemiştir.

Tablo 8: Yörüklerin mensup oldukları cemaatlere göre bağ dönümleri ve gelirleri (Kuruş)

Mensup Oldukları Cemaatler	Hane Sayısı	Bağ Dönüm	Ortalama Bağ Dönümü	Bağ Gelir Kuruş	Ortalama Bağ Geliri
Abacılar	16	3	0,18	450	28,12
Başımkızdı	13	1	0,07	150	11,53
Kara Âşık	139	71	0,51	10.700	76,98
Kaşıkçı	42	17	0,40	2.550	60,71
Keserler	92	52	0,56	7.800	84,78
Köşeler	29	5	0,17	750	25,86
Kubaş(ı)	14	1	0,07	150	10,71
Sultan	56	28	0,50	4.200	75
Yerlü	3	2	0,66	300	100
Toplam	404	180	0,45	27.050	66,96

Toplamda 180 dönüm bağa sahip olan Yörükân cemaatlerine ait Temettuat defterleri incelendiğinde 1 dönüm bağın kıymetinin 150 kuruş olduğu görülmektedir. Hane sayılarıyla orantılı olarak en çok bağ dönümü ve bağ gelir kuruşuna sahip olan cemaat Kara Âşık cemaatidir. Ortalama bağ dönümü ve ortalama bağ gelir kuruşuna bakıldığında ise Yerlü cemaatinin ilk sırada olduğu görülmektedir. Yörükân cemaatlerinde hane başına düşen ortalama bağ dönümünün yarım dönüm olması, bağcılık faaliyetinin hane ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde yapıldığına dair düşüncemizi desteklemektedir.

Bağcılık faaliyetinde toprak verimliliği ve iklim koşulları etkilidir. Karasal iklimin hâkim olduğu yüksek ve engebeli bir coğrafyaya sahip olan Balya bölgesinde kış sıcaklarının sıfır derecenin altına düşmesi, bölgede bağcılık faaliyetinin yapılmasını kısıtlamaktadır. Bu durumda Yörüklerde bağcılık faaliyetinin gelişmemiş olmasında yaşadıkları bölgenin olumsuz iklim koşulları etkili olmuştur.

Zeytincilik

Zeytincilik, Balya bölgesinde yaşayan Yörükân cemaatlerinin uğraştığı diğer bir ekonomik faaliyettir. Fakat zeytin yetiştiriciliğinin iklime bağlı olmasından dolayı karasal iklime sahip olan Balya bölgesinde, zeytincilik faaliyetinin yaygın olmadığı görülmektedir.

Tablo 9: Yörükân cemaatlerine kayıtlı zeytin ağaçları ve gelirleri (Kuruş)

Yörükân Cemaatleri	Hane Sayısı	Zeytin Eşcarı	Ortalama Zeytin Eşcarı	Zeytin Gelir Kuruşu	Ortalama Zeytin Geliri
Kubaş(1)	14	229	16,35	2.315	165,35
Yerlü	3	64	21,33	960	320
Kara Âşık	139	24	0,15	360	2,58
Toplam	156	317	2,03	3.635	23,30

Bölgede yaşayan Yörükân cemaatleri içinde yalnızca 3 cemaatte zeytin ağaçları kayıtlıdır. En çok zeytin ağacına ve gelir kuruşun sahip olan cemaat Kubaş(1) cemaatidir. Bölgenin ikliminin daha ılıman olması bölgede zeytin yetiştiriciliğinin yaygın olarak yapılmasında en büyük etkidir. Ortalama zeytin ağacı ve ortalama gelir kuruşu bakımından ilk sırayı alan cemaatin ise Yerlü cemaati olduğu görülmektedir. Zeytin ağacının kuruş değeri üç cemaatte de aynı olup 1 ağaç zeytin 15 kuruştur.

Yörükân cemaatlerine ait Temettuat defterlerinde tarla, bağ ve zeytin dışında emlak bölümüne kaydedilen, tüm Yörükler içinde sadece 1 hanede kayıtlı olan değirmen gayrimenkulü görülmektedir. Kaşıkçı cemaatinde 2000 kuruş kıymeti olan değirmen kaydedilmiştir, fakat değirmende işlenen ürünlerle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. (BOA. ML. TMT. Nr.07233: 9).

Hayvancılık

Konargöçer yaşam tarzına sahip olan toplulukların en önemli ekonomik faaliyeti hayvancılıktır. Babadan oğula geçen hayvancılık mesleğini yüzyıllardır devam ettirmeleri hayvan yetiştirme alanında ustalaşmalarını sağlamıştır. Konargöçerler, hayvan yetiştirmede tür olarak yaylak ve kışlaklara gidip gelmelerinde rahat hareket edebilmesi, kolay üremesi ve pazara dönük olması nedeniyle koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanları tercih etmişlerdir. Büyükbaş hayvanlar ise uzun mesafeli yaylak ve kışlaklar arasında çok tercih edilmemiştir. Ancak bu hayvanların geç dönemlerde Batı Anadolu'da yaşayan konargöçerler tarafından yetiştirildiği görülmüştür. Bunun nedeni; yaylak ve kışlaklar arasında mesafenin kısa olması ve yerleşik bir yaşam tarzını benimsemelerinden kaynaklanmaktadır (Egawa vd., 2007: 73–74).

Osmanlı Devleti'nde kara taşımacılığında en önemli vasıta at, deve ve katır gibi binek hayvanlardır. Özellikle savaş zamanlarında ordunun mühimmat ihtiyacı konargöçerlerden temin edilmiştir (Orhonlu, 1987: 21). Ayrıca Yörükler yaylak ve kışlaklar arasında yer değiştirirken yük-binek hayvanlarını kullanmışlardır.

Balya kazasında yaşayan Yörükân cemaatlerinin Temettuat Defterleri incelendiğinde, hanelerin büyük çoğunluğunda hayvanların bulunduğu görülmektedir. Hanelere kayıtlı hayvan türleri incelendiğinde; büyükbaş, küçükbaş, yük-binek hayvanlarının yanı sıra arıcılık da yer almaktadır. Temettuat defterlerinde genel olarak hanelerde bulunan emlaklar kaydedildikten sonra sahip oldukları hayvanlar yazılmıştır. Belirli bir sıra ve düzene göre kaydedilmeyen hayvanların adedi, birim kıymeti ve toplam kıymetleri tek tek defterlere yazılmış ve her hanenin toplam hayvan gelirleri haneye ait bölümün sonunda ayrıca belirtilmiştir.

Tablo 10: Yörükân cemaatlerinde hayvan sayıları ve gelirleri (Kuruş)

	Büyükbaş	Küçükbaş	Yük-Binek	Arı Kovanı
Toplam	5.166	18.053	1.688	873
Hane Başına Düşen Ortalama Hayvan Sayısı	11,93	41,69	3,90	2,28
Hayvan Gelir Kuruşu	784.937	412.790	354.275	13.400
Hane Başına Düşen Ortalama Hayvan Gelir Kuruşu	1.812,79	953,33	818,19	34,99

Konargöçer toplumlarda çok yaygın olmayan büyükbaş hayvancılık, Balya kazasında yaşayan Yörüklerin besledikleri hayvan çeşitleri arasında yer almaktadır. Yörükân cemaatlerinde 7 çeşit büyükbaş hayvan tespit edilmiştir. Hayvan çeşitliliği tüm cemaatlerde aynı oranda değildir. En fazla çeşitlilik Kara Âşık ve Sultan cemaatlerinde görülmektedir. Toplam 433 haneden oluşan Balya kazası Yörüklerinin sahip olduğu büyükbaş hayvan sayısı toplam 5.166 baştır. Yörükân cemaatlerinde hanelerin büyük çoğunluğunda büyükbaş hayvanların kayıtlı olduğu görülmektedir. Bölgede yaşayan Yörüklerde, büyükbaş hayvancılık yaygın olarak yapılan ekonomik faaliyetlerden birisidir. En çok yetiştirilen büyükbaş hayvan olan ineğin tüm büyükbaş hayvan sayısı içindeki oranı % 45'tir. Defterlerde karasığır ineği ve kısır inek dâhil olmak üzere 3 çeşit inek kaydedilmiş olup, toplam inek sayısı 2.351 baştır. İneğin dışında dana (1.367 baş), tosun (576 baş), düve (458 baş) ve öküz çift (251 baş) Yörükler tarafından en çok yetiştirilen büyükbaş hayvanlardır.

Keserler cemaati 1.495 baş ile en çok büyükbaş hayvana sahip olan cemaattir. Aynı zamanda hane başına düşen hayvan sayısı ve hayvanlara ait toplam kuruş kıymetinde de ilk sırada yer almaktadır. Bu cemaatte büyükbaş hayvancılık ekonomik kazanç sağlamak amacıyla yapılmaktadır (BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 07237: 2-19). Hane başına düşen büyükbaş hayvan sayısında ise ilk sırada 19,31 baş ile Abacılar cemaati bulunmaktadır (BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 07240: 3-5). Keserler cemaatini sırasıyla Kara Âşık (1.426 baş), Sultan (708 baş), Köseler (406 baş) Abacılar (309 baş), Davulcu (273 baş), Kaşıkçı (241 baş), Kubaş(ı) (162 baş), Çepniyan (61 baş) ve Yerlü (43 baş) cemaatleri izlemektedir. En az küçükbaş hayvan Başımkızdı cemaatine aittir (42 baş).

Küçükbaş hayvancılık Yörüklerin en önemli ekonomik faaliyetidir. Toplamda 18.053 küçükbaş hayvana sahip olan Yörüklerde 12.644 baş keçi, 5.282 baş koyun, 110 baş oğlak, 10 baş kuzulu koyun ve 7 baş kuzu bulunmaktadır. Konargöçer gruplarda, keçi en çok beslenen küçükbaş hayvandır. Keçiden sonra en çok yetiştirilen küçükbaş hayvan koyun olmakla birlikte Yörükân cemaatlerinin bir kısmında koyunun olmaması nedeniyle dengeli bir dağılım söz konusu değildir.

Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatleri içinde en çok küçükbaş hayvana sahip olan cemaat Kara Âşık cemaatidir (6.286 baş). Bu cemaati sırasıyla Keserler (5.078 baş), Davulcu (1.728 baş), Sultan (1.490 baş), Abacılar (1.170 baş), Köseler (825 baş), Kaşıkçı (486 baş) Kubaş(ı) (461 baş), Başımkızdı (227 baş), Çepniyan (225 baş) cemaatleri izlemektedir. En az küçükbaş hayvana sahip olan cemaat ise Yerlü cemaatidir (77 baş). Hane başına düşen ortalama hayvan sayısı (78,54) ve ortalama gelir kıymetine (1.745,45 kuruş) göre ise Davulcu cemaati ilk sırada yer almaktadır. Bu durumda Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatleri içerisinde küçükbaş hayvancılığın en yaygın olduğu cemaat Davulcu cemaatidir.

Balya kazasında yaşayan Yörükân cemaatlerinin Temettuat Defterleri incelendiğinde yük-binek hayvanlarının da hanelere kayıtlı olduğu görülmektedir. Konargöçer toplumlar için yük-binek hayvanlar büyük önem arz etmektedir. Yörüklerin yaylak ve kışlaklar arasında yer değiştirirken eşyalarını taşımalarının yanı sıra ulaşım amaçlı da kullandıkları yük-binek hayvanları aynı zamanda ürettikleri ürünleri pazarlara götürmede de kullanılmaktadır. Özellikle atların çift sürmede kullanılması bu hayvanların önemini bir kat daha arttırmaktadır. Defterlerde beygir, kısarak, kısaraklı at, tay, deve, eşek,

katır, esb⁶ taylak⁷, taylı kısarak, deve, küçük deve ve büyük deve olarak kaydedilen hayvanların adedi, birim kuruş kıymeti ve toplam kıymetleri kaydedilmiştir.

Yörüklerde 8 çeşit yük-binek hayvanı kaydedilmiştir. Toplamda 1.688 baş yük-binek hayvanına sahip olan Balya bölgesi Yörüklerinde en çok yetiştirilen hayvanlar sırasıyla tay (625 baş), kısarak (606 baş) ve beygirdir (266 baş). Beygir tüm Yörük cemaatlerinde yetiştirilen tek hayvan çeşididir. Cemal olarak kaydedilen erkek deve (20 baş) sadece Başımkızdı Yörük cemaatinde görülürken, deve (34 baş) Çepniyan Yörük taifesinde bulunmaktadır. En çok yük-binek hayvana sahip olan Keserler'i (471 baş) sırasıyla Kara Âşık (406 baş) Abacılar (194 baş), Sultan (153 baş), Kaşıkçı (107 baş), Köseler (baş), Davulcu (98 baş), Kubaş(ı) (77 baş), Çepniyan (43 baş), Başımkızdı (35 baş), ve Yerlü (4 baş) cemaatleri izlemektedir. Hane başına düşen hayvan sayısı bakımından ise ilk sırada Abacılar cemaati (12,12 baş) yer alırken hane başına düşen ortalama kuruş kıymeti bakımından ilk sırada Çepniyan taifesi (2.771,42 kuruş) yer almaktadır. Bu durumda yük-binek hayvan yetiştiriciliğinin en yaygın olduğu cemaat Abacılar iken birim kıymeti yüksek olan hayvanların beslendiği cemaat Çepniyan taifesidir.

Hayvancılık deyince akla her ne kadar büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık gelse de Osmanlı coğrafyasında bunlar kadar önemli ve yaygın olarak yapılan arıcılığı da görmekteyiz (Solak, 2013: 347). Arıcılık toprağa bağlı olmadan az bir sermaye ile yapılan ve kısa sürede gelir getiren bir ekonomik faaliyettir. Balya bölgesinin arıcılık için uygun iklim ve bitki çeşitliliğine sahip olması bu bölgede yaşayan Yörükân cemaatlerinin arıcılık faaliyetlerini kolaylaştırmıştır. Ancak Yörükân cemaatlerinin Temettuat Defterleri incelendiğinde arıcılığın diğer hayvan türlerine göre daha az yapıldığı görülmektedir. Hane sahiplerinin tüm gelirleri ile birlikte varsa arı kovanının sayısı, değerleri ve kıymetleri defterlere kaydedilmiştir. Bu kayıtlar incelendiğinde Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatlerinden Davulcu (57 kovan), Kara Âşık (105 baş), Kaşıkçı (7 kovan), Keserler (98 kovan), Köseler (175 kovan), Sultan (424 kovan) ve Yerlü (7 kovan) cemaatlerinin Temettuat Defterlerinde arı kovanının kayıtlı olduğu görülmektedir. Arı kovanı, hane başına düşen arı kovanı sayısı (7,57 kovan), kovanların toplam kıymeti (6.690 kuruş) ve hane başına düşen ortalama kovan kıymeti (119,46 kuruş) bakımından ilk sırada Sultan cemaati yer almaktadır. Temettuat defterlerinde kayıtlı olan arı kovanlarının birim kıymeti 10–30 kuruş arasındadır. Diğer hayvan türlerinde olduğu gibi arı kovanının verimliliği kovanların birim kıymetlerindeki farklılığa sebep olmuştur.

Balya kazasında Yörüklerin bulunduğu bölgede yerleşik halkın yaşadığı Şamlı, Ilıca, Danişmend, Evciler, Akbaş ve Koyuneri köyleriyle Yörükân cemaatlerinin hayvancılık faaliyetleri kıyaslandığında Yörüklerde hane başına düşen büyükbaş, küçükbaş, yük-binek ve arı kovanı sayısının daha çok olduğu görülmektedir. Toplam 672 haneden oluşan yerleşik halkın yaşadığı köylerde hane başına düşen büyükbaş hayvan sayısı 5,61 iken Yörükân cemaatlerinde bu oran 11,93 baştır. Hane başına düşen küçükbaş hayvan sayıları kıyaslandığında yerleşik halkın yaşadığı köylerde 8,18 baş iken Yörüklerde 41,69 baş olduğu görülmektedir. Yük ve binek hayvanlarda ise yerleşik halkın yaşadığı köylerde hane başına 1,15 baş, Yörüklerde 3,90 baş yük-binek hayvanı düşmektedir. Hane başına düşen arı kovanı sayısı kıyaslandığında yerleşik halkın yaşadığı köylerde 0,90 kovan iken Yörüklerde 2,28 kovan düşmektedir (Demiraslan, 2009: 60).

Yörükân cemaatlerinde toplam servet ve gelir

Temettuat defterlerinin sonunda, Yörükân cemaatlerine ait emlak ve hayvanlardan oluşan toplam servet ve bu servetten elde ettiği bir yıllık gelirleri kaydedilmiştir. Verilen bilgiler Balya kazasına bağlı Yörük cemaatlerinin iktisadi yapısı hakkında genel bir değerlendirme yapılabilmesi açısından önemlidir.

⁶ Esb: At türü

⁷ Taylak: İki yaşında olan at ya da deve yavrusu.

Tablo 11: Yörüklerin mensup oldukları cemaatlere göre emlak, hayvanat ve toplam servetleri (Kuruş)

Toplam Emlak Kuruşu	Hane Başına Düşen Emlak Kuruşu	Toplam Hayvan Kuruşu	Hane Başına Düşen Hayvan Kuruşu	Toplam Temettuat	Hane Başına Düşen Temettuat Kuruşu	Toplam Servet	Hane Başına Düşen Servet
72.313	167	1.607.713	3.712,96	270.970	625,79	1.950.996	4.505,76

Yörüklerin mensup oldukları cemaatlere göre toplam servetleri incelendiğinde Kara Âşık cemaati 593.355 kuruş toplam servetle ilk sırada yer almaktadır. Bu cemaati sırasıyla Keserler (523.793 kuruş), Sultan (232.242,5 kuruş), Abacılar (120.600 kuruş), Köselers (116.477,5 kuruş), Davulcu (114.525 kuruş), Kaşıkçı (97.850 kuruş), Kubaş(ı) (69.552,5 kuruş), Çepniyan (40.250 kuruş), Başımkızdı (28.640 kuruş), Yerlü (13.710 kuruş) cemaatleri izlemektedir. Kara Âşık, Keserler ve Sultan cemaatlerinin gelirlerinin yüksek olması hane sayılarının çok olmasıyla ilgilidir. Hane başına düşen ortalama servette ise Abacılar cemaati 7.537,5 kuruş en yüksek servete sahipken, Başımkızdı cemaati 2.203,07 kuruşla en az ortalama servete sahiptir. Bölgede yaşayan Yörüklerin hane başına düşen toplam servet yerleşik köylerde yaşayan halkın toplam servetinden (224,59) daha yüksektir. Bu durumda Yörüklerin refah düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır (Demiraslan, 2009: 47, 63).

Sonuç ve öneriler

1840 (H. 1256) tarihli Temettuat defteri esas alınarak yapılan bu çalışma sonucunda, Balya bölgesinde yaşayan Yörük cemaatlerinin sosyal ve demografik özelliklerini ortaya konulmuştur. Bu çalışmada Yörüklerin demografik özellikleri üzerine yapılan inceleme sonucunda genç nüfusa sahip oldukları, ortalama yaşam sürelerinin kısa olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca orta boylu olan Yörüklerde erkeklerin sakal ve bıyık bıraktıkları kayıtlarda açıkça görülmektedir.

Yörük cemaatlerinin temel geçim kaynaklarının hayvancılık olduğu, bunun yanında tarım faaliyetini yürüttükleri de çalışmada ortaya konulmuştur. Bölgede yaşayan Yörüklerden 269 hanede tarla dönümünün kayıtlı olduğu ve bu hanelerin % 63'nün 10 dönümden az tarlaya sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Toplam 433 haneden oluşan Yörük cemaatlerinin % 33'ünün ise toprağı bulunmamaktadır. Hanelerde kaydedilen en yüksek tarla dönümünün 60 dönüm olarak 1 hanede kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Hane başına 6,05 dönüm tarlanın düştüğü, hane başına düşen ortalama tarla gelirinin 88,66 kuruş olduğundan yola çıkılarak Yörüklerin genel olarak tarım faaliyetini hane ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Tarım faaliyetinin yanında hane ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde bağcılık ve zeytincilik de yapılmıştır.

Yörük cemaatlerinde büyükbaş, küçükbaş, yük-binek ve arı olmak üzere hayvancılık türleri bulunmaktadır. Hane başına 11,93 büyükbaş hayvanın düştüğü Yörüklerde, sığır cinsinden hayvanların yetiştirildiği, en çok beslenen büyükbaş hayvan olan ineğin hanelerin % 90'ında kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Tarlalarda kullanılan öküz (315 kuruş), karasığır öküzü (562,5 kuruş) ve çift öküzün (438 kuruş) ortalama kuruş değerleri 1 dönüm tarlanın ortalama kuruş değeriyle (14,78 kuruş) kıyaslandığında üretim araçlarının topraktan daha değerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hane başına 41,69 baş hayvan düştüğü ve toplamda 18.053 küçükbaş hayvana sahip olan Yörüklerde, keçi yetiştiriciliği daha yaygın olarak yapılmaktadır. Temettuat defterlerinde, Yörük cemaatlerinde hanelerin % 71'inde keçi kayıtlı olmakla birlikte hane sayısı en fazla olan Kara Âşık, en çok keçiye sahip olan cemaattir. Koyunun ise Balya bölgesinde yaşayan tüm Yörük cemaatlerinde olmadığı, koyun besleyen cemaatlerin sahip olduğu koyun sayısının dengeli bir dağılım göstermediği çalışmada ortaya konulan hususlardandır.

Konargöçer bir yaşam tarzı olan Yörüklerde yük-binek hayvanları da önemli bir yere sahip olmuş, Türklerde büyük bir öneme sahip olan at ve at türleri Yörük cemaatlerinin de en çok yetiştirdiği yük-

bin ek hayvanı olmuştur. Arıcılık faaliyetinin de görüldüğü Yörükân cemaatlerinde hane başına düşen 8,75 kovan, bu faaliyetin hane ihtiyaçlarını karşılamak için yapıldığını göstermiştir.

Yörükân cemaatlerinin hane başına 4.505,76 kuruş servete sahip olduğu ve gelir dağılımlarının düzenli olmadığı çalışmada tespit edilen konulardandır. İncelenen dönemde 433 haneden yalnızca 3 hanede emlak ya da hayvanların kayıtlı olmadığı, kalan tüm hanelerin bir gelire sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak Balya kazasına bağlı Yörükân cemaatleri üzerine yapılan bu çalışmada, konargöçer yaşam tarzına sahip Yörüklerin tarım faaliyetleriyle de uğraşarak yerleşik bir yaşam tarzı benimsediği tespit edilmiştir. Asıl geçim kaynakları olan hayvancılıkta hane başına düşen ortalama hayvan sayıları kıyaslandığında Yörüklerin bölgede yaşayan yerleşik halktan daha çok hayvancılık faaliyeti gerçekleştirdiği ortaya çıkmaktadır. Hane başına düşen ortalama gelir kuruşu ise benzer köylerle kıyaslandığında Yörükân cemaatlerinde hane başına düşen ortalama gelirin yerleşik halktan daha yüksek olduğu çalışmada ortaya çıkarılan bulgulardandır.

Temettuat defterleri her ne kadar zengin içeriğe sahip olsa da genelleyci yorumlar ve çıkarımlardan kaçınılmalıdır Bunun nedeni bölgede yaşayan tüm kişilerin defterlere kaydedilmemesinin yanı sıra yapılan yazım yanlışlarının sonuçların mahiyetini değiştirmesinin mümkün olmasıdır. Fakat birinci el kaynak niteliğinde olan Temettuat defterleri üzerinden yapılan çalışmaların artması bu defterlerin zengin içeriğinin daha iyi yansıtılması açısından önemlidir. Araştırmacılar açısından yeni bir bakış açısı getirecektir.

Kaynakça

- Adıyeke, N. (2000). Temettuat sayımları ve bu sayımları düzenleyen nizamname örnekleri. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 11, 769-823.
- Afyoncu, E. (2015). *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu VI*. Yeditepe Yayınları.
- Aktan, C.C., Dilek, D. ve Saraç, Ö. (2002). *Vergi, zülüm ve isyan*. Phoenix Yayınları.
- Aydın, H. V. (2001). Tımar sisteminin kaldırılması süreci ve bazı değerlendirmeler, *OTAM*, 12(12), 65-104.
- BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 7233.
- BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 7237.
- BOA. ML. VRD. TMT. Nr.7240.
- Bozkurt, F. (2003). *Maliye nezareti temettuat defterlerine göre Gördes kazasının sosyal ve ekonomik durumu* [Yüksek Lisans Tezi]. Celal Bayar Üniversitesi.
- Çadircı, M. (1997). *Tanzimat döneminde Anadolu kentlerinin sosyal ve ekonomik yapısı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Demir, T. ve Çelik, B. (2019). XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde muhassıllık uygulaması. A. Bilgin ve B. Çağlar (Ed.), *Klasik moderne Osmanlı ekonomisi* içinde (ss. 377-384) Kronik Yayınları.
- Demirarslan, N. Y. (2009). *Temettuat defterlerine göre Balya kazası Şamlı, Ilıca, Danişmend, Evciler, Akbaş ve Koyuneri köylerinin sosyo-ekonomik yapısı* [Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Demirkol, K. (2014). Hamid sancağı temettuat tahriri masarifât defteri üzerine bir değerlendirme (1845–1848). *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, 139-154.
- Develioğlu, F. (2017). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Aydın Kitabevi.
- Egawa H. ve Şahin, İ. (2007). *Bir yörük grubu ve hayat tarzı Yağcı Bedir yörükleri*. Eren Yayıncılık.
- Gülten, S. (2016). *Atayurttan anayurda yörükler*. Gece Kitaplığı.
- Güran, T. (2019). *19. yüzyıl Osmanlı ekonomisi üzerine araştırmalar*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Güran, T. (1988). Ondokuzuncu yüzyıl ortalarında Ödemiş kasabasının sosyoekonomik özellikleri. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 41, 1-4.
- Halaçoğlu, Y. (2020). *Anadolu'da aşiretler, cemaatler, oymaklar (1453-1650), c. I-IV*. Atayurt Yayınevi.
- Karamık, K. (2017). *Temettuat defterlerine göre Ulukışla kazasının sosyal ve ekonomik durumu* [Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.

- Kazıcı, Z. (2019). *Osmanlı'da vergi sistemi*. Kayıhan Yayınları.
- Koç, Y. (2013). Ömer Lütfi Barkan'ın tarihsel demografi çalışmalarına katkısı ve klasik dönem Osmanlı nüfus tarihinin sorunları, *Bilig*, 65, 177-202.
- Kütükoğlu, M. S. (1995). Osmanlı sosyal ve iktisadi kaynaklarından temettü defterleri. *Belleten*, 59(225), 395-422.
- Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğu'nda aşiretlerin iskânı*. Eren Yayıncılık.
- Ortaylı, İ. (2007). *Üç kıtada Osmanlılar*. Timaş Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2020). *Tanzimat devrinde Osmanlı mahalli idareleri (1840-1880)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öner, E. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet döneminde mali İdare*. T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Başkanlığı Yayınları.
- Sayın, A. V. (1999). *Tekâlifkavaidi (Osmanlı vergi sistemi)*, T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayını.
- Solak, İ. (2008). Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu'da meyve ve sebze üretimi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 24(24), 217-251.
- Solak, İ. (Ed.) (2013). Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu'da arıcılık. Hasan Bahar (Ed.), *tarihçiliğe adanmış bir ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç'e armağan içinde* (ss. 347,364).
- Su, K. (1938). *Balıkesir ve civarında yürük ve Türkmenler*. Balıkesir Halkevi Yayınları.
- Şimşir, N. (2017). *Karesi yürükleri*. Post Yayınları.
- Tabakoğlu, A. (2016). *Osmanlı mali tarihi*. Dergâh Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu. 12 Nisan 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. 12 Nisan 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> adresinden erişildi.
- Ünal, M.A. (2019). *Osmanlı müesseseleri tarihi*. Fakülte Yayınları.

Etik kurul onayı

Bu çalışma, sosyal bilimler alanında bir anket kurum veya kuruluş ile ilgili özel bir çalışma olmaması, arşiv belgelerine dayalı olması sebebiyle etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamışlardır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.